

WŁAŚCIWE
ZACHOWANIA
CZŁOWIEKA
W STOSUNKU
DO DZIKO ŻYJĄCYCH
ZWIERZĄT

Tekst, zdjęcia, rysunki: Dawid Kilon

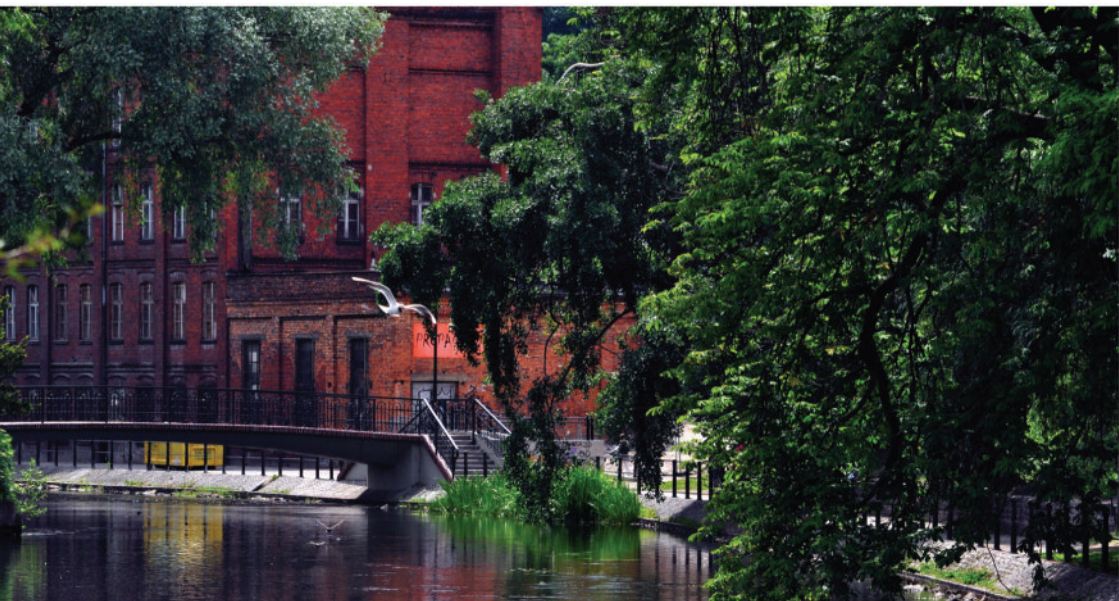
Zdjęcie na okładce: przód – tracz nurogęs
tył – pisklę tabędzia niemego

Publikacja finansowana ze środków budżetowych
Urzędu Miasta Bydgoszczy

Miasto jest miejscem występowania nie tylko człowieka, ale również zwierząt, które nauczyły się żyć bliżej niego. Często korzystają one z pokarmu pozostawionego przez ludzi, wykorzystują powstałe budynki, domy, budowle, parki i ogrody jako miejsca bytowania. Najliczniej spotykamy ptaki, natomiast rzadziej zauważamy ssaki, gady i płazy. Są to goście, których sami zaprosiliśmy do życia blisko nas. W Bydgoszczy spotykamy także gatunki, które występowały na tym terenie zanim pojawił się tu człowiek. Podziwiamy otaczającą nas przyrodę, mamy z nią bliski kontakt i wpływamy na nią. Ważne jest podejście każdego z nas do problemów przyrodniczych, gdyż czasem nasze działania mogą bardziej zaszkodzić, niż pomóc otaczającej nas przyrodzie. W tym celu powstał niniejszy przewodnik, który podpowiada, w jaki sposób należy zachowywać się w stosunku do dzikich zwierząt.

Ptaki

Ptaki są bardzo różnorodną grupą zwierząt. Spotykamy je w mieście, nad rzeką, czy w lesie. Człowiek, budując domy pełne otworów i wnęk, zachęcił ptaki do osiedlenia się, doprowadzając do tego, że część gatunków gniazduje prawie wyłącznie w budynkach. Są to np. wróbel domowy, jerzyk i kawka. Ich miejsca lęgowe, jako gatunków chronionych nie mogą być niszczone, np. zamurowywane. Niestety w ostatnich latach ptaki tracą swoje siedliska i stają się coraz rzadsze.

W mieście spotykamy dwa gatunki wróbla: domowego (z lewej samiec i w środku samica) i mazurka (z prawej, obie płcie wyglądają identycznie)

Jerzyk. W locie, każdego dnia, potrafi złowić do 20.000 owadów, np. komarów i meszek. Gniazda zakłada w budynkach. Jeśli przypadkowo wylądjuje na ziemi, to z powodu bardzo krótkich nóg ma trudności z ponownym poderwaniem się do lotu. Takiego ptaka należy wypuścić z ręki na otwartej przestrzeni z wysokości około metra nad ziemią. Zdrowy ptak z pewnością odleci.

Jerzyk znaleziony na ziemi

Jeżeli zauważysz, że remontowany budynek jest zasiedlony przez ptaki niewłócznie powiadom kierownika robót budowlanych, Straż Miejską i Wydział Zarządzania Kryzysowego Urzędu Miasta Bydgoszczy.

Pozostawione pisklę?

Czasem na spacerze znajdujemy na pozór pozostawione pisklę – podlota. Jest to ptak z nie w pełni wyrośniętymi piórami – lotkami i sterówkami, niepotrafiący latać, który opuścił gniazdo, lecz wciąż pozostaje pod opieką rodziców. Takiego pisklęcia nie wolno zabierać. Należy tylko przenieść je na drzewo lub krzew. Zabierając zwierzęta z ich naturalnego środowiska krzywdzimy je! Zwykle wcześniej swoje gniazdo opuszczają krukowate (np. kawki), drozdy (np. kwiczoł), czy sowy (np. puszczyk i uszatka).

Kwiczoł w trakcie karmienia piskląt

Ranne ptaki

W przypadku znalezienia rannego ptaka, który nie jest w stanie latać, należy skontaktować się telefonicznie z Bydgoskim Centrum Zarządzania Kryzysowego, które skieruje na miejsce weterynarza. Jeżeli jest to możliwe, należy pozostać przy ptaku do czasu pojawienia się pomocy lub umieścić go w bezpiecznym miejscu. Nie wolno leczyć ptaków samemu, gdyż potrzebują one specjalistycznej opieki weterynaryjnej.

*Podlot sikory bogatki.
Widoczna żółta nasada dzioba*

Znalezione gniazda

Jeśli znajdziemy się blisko gniazda, należy jak najszybciej oddalić się, tak by dorosłe ptaki mogły powrócić i dalej ogrzewać jaja lub karmić pisklęta. Dłuższe przebywanie w miejscu, gdzie gniazdują ptaki, zwabia drapieżniki (np. sroki i lisy) co może doprowadzić do zniszczenia całego lęgu. Czasem podczas przycinania krzewów w ogrodzie dochodzi do odkrycia gniazda (np. kapturki), dlatego przed przystąpieniem do prac, powinniśmy sprawdzić, czy żywopłot nie jest zamieszkanym przez ptaki.

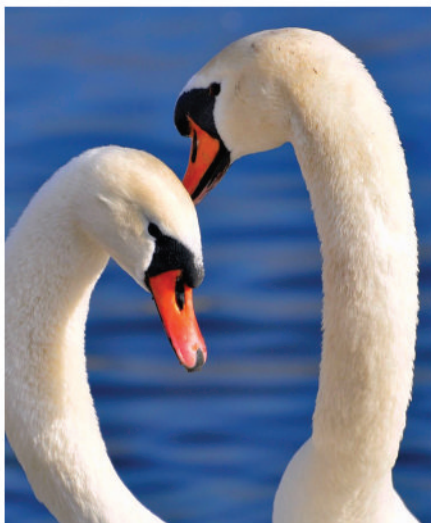
Kaczka krzyżówka

Przymarznęte ptaki

Zimą w okresie mrozów, na zamrzniętych zbiornikach wodnych możemy zaobserwować ptaki leżące na lodzie. Powinniśmy sprawdzić, np. poprzez rzucenie pokarmu w kierunku ptaka, czy dany osobnik jest w stanie wstać, czy też przymarzł do lodu. Łabędzie nieme często przeczekują najsilniejsze mrozy, leżąc na lodzie. Absolutnie nie wolno wchodzić na lód. W przypadku przymarzniętych ptaków należy kontaktować się z Bydgoskim Centrum Zarządzania Kryzysowego lub Policją i poinformować o tym, że jest zagrożone życie gatunku chronionego.

Zimujące kaczki krzyżówki, tysi i kokoszka

Para łabędzi niemych

Dokarmianie ptaków wodnych

Ptaki należy dokarmiać zimą, wyłącznie w sytuacji, gdy pojawi się lód uniemożliwiający zdobywanie naturalnego pokarmu. Wcześniejsze dokarmianie powoduje zatrzymanie ptaków będących w trakcie wędrówki. Najlepszym pokarmem są ziarna zbóż, pokrojone i ugotowane warzywa, ostatecznie czerstwy chleb pokrojony w kostkę. Chleb nie może być spleśniały, ponieważ powoduje schorzenia układu pokarmowego. Absolutnie nie wolno dokarmiać piskląt! Dokarmianie dostarcza ogromnej satysfakcji, ale jest jednoznaczne z uzależnieniem się dzikich ptaków od jedzenia podanego przez człowieka. Pokarm dostarczany przez ludzi jest uboższy w witaminy, niezbędne do prawidłowego rozwoju ptaków.

Dokarmianie ptaków wróblowatych

Od kiedy? Od pierwszych mrozów.

Do kiedy? Do początku wiosny.

Jak często? Regularnie, w miarę jak zjadany jest pokarm.

Czym? Słonecznikiem i niesoloną słoniną, gdy przylatują do karmnika sikory; zbożem (proso, pszenica, żyto) – wróble, dzwońce, czyże, grubodzioby, jabłkami i gruszkami – kosy i kwiczoły.

Czyże przy karmniku

Ogród przyjazny ptakom

Organizując ogród pomyślmy o posadzeniu roślin dających schronienie ptakom oraz dostarczających im pokarmu. Doskonałe będą krzewy: róży, głogu, bzu lilaka, irgi i jarzębiny.

Polujące koty

Jeżeli kot przebywa w ogrodzie, warto powiesić mu na szyi dzwoneczek. Dzięki temu będzie słyszany przez ptaki, które w razie niebezpieczeństwa będą miały więcej czasu na ucieczkę.

Sikora modra na słoninie

O czym należy pamiętać?

Nie podajemy solonego, wędzonego, czy spleśniącego pokarmu. Słoninę wieszamy na okres maksymalnie 2 tygodni, gdyż po dłuższym czasie może stać się trująca. Karmnik powinien mieć szeroki daszek (by śnieg nie padał do środka), być systematycznie czyszczony i znajdować się w pobliżu krzewów. Musi być ułożony wysoko, tak by uniemożliwić drapieżnikom polowanie.

Zderzenia z szybą

Uchronimy ptaki przed zderzeniami z szybą (którą ptaki widzą jak lustro) wieszając firany, stosując rolety, przyklejając na okno różnego rodzaju wzory ułożone dość gęsto (mogą to być również sylwetki ptaków szponiastych). Dzięki temu szyby będą rozpoznawane przez ptaki jako przeszkody.

Budki lęgowe dla ptaków

Budki zajmowane są przez ptaki, np.: sikory, pleszki, muchołówki, gdy brakuje dziupli, w których mogłyby się one gnieździć. Dlatego ważne jest zachowanie dziuplastych drzew, które są miejscami lęgów wielu gatunków ptaków. Budka ma zachęcić ptaki do gniazdowania i zapewnić bezpieczeństwo lęgu. Powinna być zbudowana z desek, z litego drewna (dąb, buk, sosna, świerk) o grubości minimum 2 cm, łączonych gwoździami. Nie należy malować budek od wewnątrz, jedynie daszek warto pokryć dodatkową osłoną. Otwór umieszczamy wysoko, a pod nim nie montujemy żadnych patyków – mogą one stanowić ułatwienie dla usiłujących dostać się do skrzynki drapieżników.

Sikora bogatka chętnie zasiedla budki

Obrączkowanie

Będąc na spacerze nad rzeką, czy w parku, istnieje szansa napotkania ptaka z metalową lub plastikową obrączką na nodze. Obrączka posiada indywidualny kod umożliwiający śledzenie losów ptaka na całym świecie. Obrączkować ptaki mogą jedynie osoby z uprawnieniami wydanymi przez Stację Ornitologiczną. Metoda ta pozwala śledzić losy poszczególnych osobników, poznawać trasy i terminy wędrówek ptaków, a nawet określić ich długość życia.

Mewa śmieszka z założonymi obrączkami

Zakładane obrączki

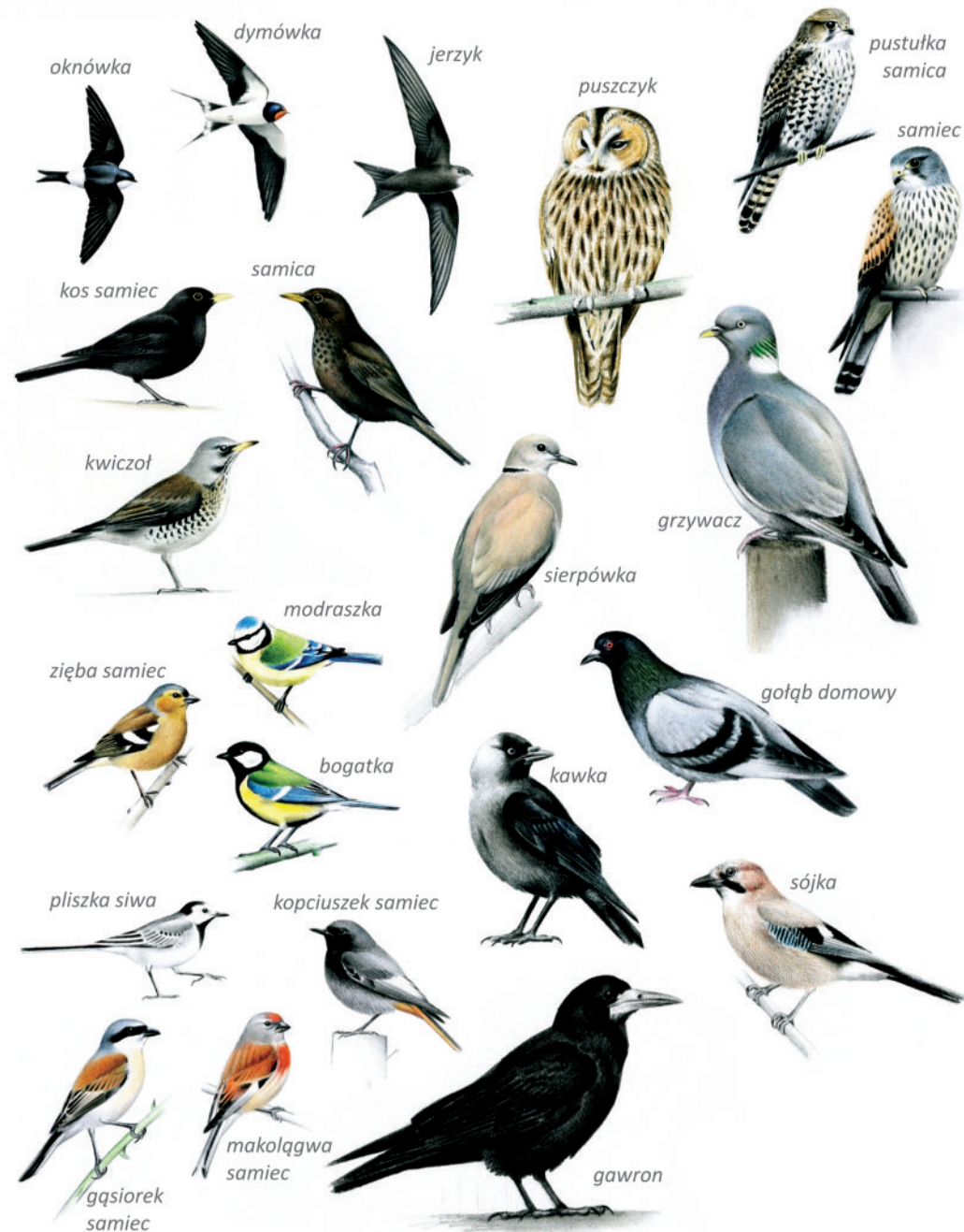
Zapamiętaj! Gdy znajdziesz dzikiego ptaka z obrączką, skontaktuj się ze Stacją Ornitologiczną Muzeum i Instytutu Zoologii PAN w Gdańsku (<http://www.stornit.gda.pl>), podając adres, kod i okoliczności znalezienia.

W przypadku gołębi pocztowych można kontaktować się z Polskim Związkiem Hodowców Gołębi.

Ssaki występujące w mieście i na jego obrzeżach

Ptaki występujące w mieście i na jego obrzeżach

Pisklęta krzyżówki nie potrzebują pokarmu
dostarczonego przez ludzi

Ssaki

Ssaki w mieście prowadzą skryty, często nocny tryb życia. Niektóre z nich spotkamy nawet na terenach o zwartej zabudowie, są to np. jeże i nietoperze. Dzikie, sarny, lisy i zające najczęściej preferują skraje miast. Do centrum trafiają tylko wtedy, gdy znajdą dogodne dla siebie warunki życia. Możliwe więc, że zobaczymy je na swojej drodze.

Bobra i jego ślady spotkamy w samym centrum Bydgoszczy na rzece Brdzie

Tylko samiec sarny (koziół) nosi poroże

Pozostawione młode zwierzęta

W maju i czerwcu można znaleźć pozostawione w trawie koźlęta – młode sarny, natomiast od marca do września młode zające szaraki. Ich widok budzi litość i chęć otoczenia opieką. Nie są to porzucone przez matkę zwierzęta. Samica celowo pozostawia młode, ponieważ jej obecność może zwabiać drapieżniki. Powraca jedynie na czas karmienia. Nie wolno zabierać młodych do domu. Nie należy dotykać młodych zwierząt, gdyż wtedy przenosimy na nie swoje zapachy, które mogą spowodować łatwiejsze namierzenie przez drapieżnika lub porzucenie przez matkę. Wyrządzamy im krzywdę pozbawiając je życia na wolności.

Ranne ssaki

W przypadku znalezienia rannego ssaka należy skontaktować się telefonicznie z Centrum Zarządzania Kryzysowego w Bydgoszczy, które skieruje na miejsce weterynarza.

Jeżeli to możliwe wskazane jest, aby pozostać w pobliżu zwierzęcia (w bezpiecznej odległości), tak aby nie dopuścić do niego drapieżników.

Nietoperz w mieszkaniu

Zdarza się, że nietoperze wlatują do mieszkań. W takiej sytuacji powinniśmy otworzyć szeroko okna, zgasić wszystkie światła i wyjść z pomieszczenia. Jeżeli nie chce odlecieć, należy przykryć go kartonowym pudełkiem, a następnie wsunąć pod spód sztywny kartonik i przenieść na zewnątrz. Nietoperza należy wypuszczać wyłącznie o zmroku lub w nocy. W ciągu dnia może stać się ofiarą drapieżników. Absolutnie nie wolno brać go na ręce, gdyż potrafi boleśnie ugryźć. Zimą, gdy temperatury spadają poniżej zera, znajdziemy rozbudzonego nietoperza, najlepiej skontaktować się z Centrum Zarządzania Kryzysowego w Bydgoszczy i poprosić o pomoc.

Hibernujący gacek brunatny i grupa nocków dużych

Mroczek posrebrzany znaleziony w mieszkaniu

Karlik większy mieszkający między deskami

Nietoperze swoje kolonie rozrodcze zakładają nie tylko w dziuplach drzew i na strychach, ale także w szczelinach budynków. Słychać je szczególnie podczas wylotu wieczorem, a także przylotu wczesnym rankiem. Pamiętajmy, że wszystkie nietoperze objęte są ścisłą ochroną. Nie można ich krzywdzić ani likwidować miejsc bytowania. Nietoperze są niezwykle pożyteczne, gdyż zjadają olbrzymie ilości dokuczliwych dla człowieka owadów. Większość krajowych gatunków, np. karliki malutkie, mroczki późne, czy gacki spędzają zimą w kraju, zapadając w stan hibernacji, czyli sen zimowy. Nie wolno im wtedy przeszkadzać, ponieważ każde wybudzenie kosztuje je tyle energii, ile zużyłyby podczas 16 dni hibernacji, może także doprowadzić do śmierci zwierzęcia.

Budki dla nietoperzy zaleca się wieszać blisko siebie. Tu wykonane z trocinobetonu

Budki rozrodcze dla nietoperzy

Z uwagi na ciągły zanik miejsc, w których mogłyby rozmnażać się nietoperze, wskazane jest wieszanie budek rozrodczych dla tych latających ssaków. Zachęćmy je do zamieszkania w naszym ogrodzie! Otwór w budce nietoperzowej jest umieszczony w jej dolnej części. Najlepszym materiałem do budowy jest drewno. Dostępne są też budki z trocinobetonu.

Jeżeli zauważysz, że remontowany budynek jest zasiedlony przez nietoperze niezwłocznie powiadom kierownika robót budowlanych, Straż Miejską i Bydgoskie Centrum Zarządzania Kryzysowego.

Dokarmianie dużych ssaków

Dużym problem w mieście stają się dziki. Nauczone tym, że dostaną pokarm od człowieka, potrafią wędrować w miejsca często odwiedzane przez ludzi. Jedynym skutecznym działaniem w takiej sytuacji jest zaprzestanie dokarmiania zwierząt i niepozostawianie dla nich resztek. Jeżeli spotkamy dziki na swojej drodze, nie należy do nich podchodzić, głaskać i wykonywać gwałtownych ruchów. Najlepiej poczekać w bezpiecznej odległości, w bezruchu. Szczególnie niebezpieczne są matki z młodymi.

Dziki powinny żerować wyłącznie na naturalnym pokarmie

Znaleziony jeż

Gdy znajdziemy samotnego jeża przy ulicy, na trawniku nie wolno zabierać go do domu, tylko odnieść w bezpieczne miejsce, np. do kępy krzewów, czy gęstej roślinności. Zdarza się, że jeże giną (najczęściej w wyniku przeoczenia) w stertach spalanych, jesiennych liści. Zanim przystąpimy do palenia resztek roślinnych zawsze należy sprawdzać, czy w stercie nie ma ukrytych zwierząt.

Jeże bardzo często giną na drogach

Ustawiony płotek w celu ochrony migrujących płazów

Płazy i gady

W Polsce żyje tylko 18 gatunków płazów i 10 gatunków gadów. Wszystkie znajdują się pod ścisłą ochroną gatunkową, co oznacza, że nie wolno ich chwycić i robić im krzywdy. Płazom zagrażają przede wszystkim: zanieczyszczanie, osuszanie i zasypywanie oczek wodnych, a także przeszkody komunikacyjne, np. drogi w miejscach ich wędrówek. Wiosną płazy podążają do zbiorników wodnych by złożyć jaja (skrzek).

Zdumiewające są barwy niektórych płazów, np. kumaka. Inne wydają bardzo donośne głosy, np. rzekotka. Podobnie jak gady są bardzo pożyteczne, ponieważ zjadają olbrzymie ilości owadów, często uważanych przez ludzi za szkodniki. Możemy pomóc płazom budując dla nich schronienia, w których będą mogły zimować lub ukrywać się w upalne dni. W tym celu wystarczy gromadzić w jednym miejscu (np. w ogrodzie) kamienie, gałęzie lub karpinę. Z zakamarków takich kopców będą korzystały płazy i gady.

Akcje przenoszenia płazów

Kiedy droga przecina trasę wędrówki płazów do zbiornika, może dochodzić do masowego ich rozjeżdżania przez samochody. Gdy niemożliwe jest wykonanie przejść dla tych zwierząt pod drogą, najlepszym rozwiązaniem jest okresowe postawienie płotka, który uniemożliwi płazom wejście na drogę, a tym samym uchroni je przed śmiercią. Wędrujące płazy przemieszczają się wzdłuż płotka i wchodzi do wkopanych wiader znajdujących się przed siatką. Następnie są bezpiecznie przenoszone do zbiornika. Przeprowadzenie takiej akcji wymaga zaangażowania, organizacji i odpowiedzialności.

kumak nizinny

traszka grzebieniasta

żaba moczarowa

padalec

zaskroniec

jaszczurka zwinka

Rodzime gatunki gadów, które najczęściej spotykamy w terenie

Żółw czerwonolicy zagrożeniem?

W ostatnich latach coraz częściej spotkamy w naturze egzotyczne żółwie czerwonolice, które zostały porzucone przez ludzi. Gatunek ten pochodzi z Ameryki Północnej. Żółwie te zagrażają naszym rodzimym gatunkom płazów (np. traszkom i żabom), które są przez nie zjadane, a także rodzimym gadom, które są wypierane z siedlisk.

*Nie należy wypuszczać
żółwi hodowlanych do natury*

Gdzie szukać pomocy?

1. Bydgoskie Centrum Zarządzania Kryzysowego
tel. (52) 58-59-888
2. Wydział Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska
tel. (52) 58 58 394, (52) 58 58 824

Quiz

1. Znalazłaś/eś małą puchatą sowę leżącą na ziemi w lesie. Widzisz, że w najbliższej okolicy biegają psy. Co robisz?

- a. Razem z rodzicami posadzę ją na gałęzi.
- b. Zabiorę do domu i odwiedzę weterynarza.
- c. Nic nie robię.

2. Twój kot stale przynosi upolowane ptaki do domu. Najczęściej są to młode osobniki, które dopiero, co wyleciały z gniazda. Aby temu zapobiec...

- a. Nie wypuszczasz kota samego na zewnątrz w okresie, kiedy ptaki wychowują swoje młode.
- b. Wieszam mu na szyi dzwoneczek, by był słyszalny dla ptaków.
- c. Obie powyższe informacje są prawdziwe.

3. Najlepszym pokarmem dla sikor zimą w karmniku jest?

- a. Słonecznik niełuskany, niesolony.
- b. Chleb.
- c. Zboże.

4. Ptaki, które gniazdują często kolonijnie w szczelinach budynków i zjadają w locie olbrzymie ilości owadów to:

- a. Jeżyki.
- b. Jerzyki
- c. Jery.

5. Wleciał do twojego mieszkania nietoperz, co robisz?

- a. Czekam aż wyleci, gdyż jakoś musiał się dostać do mieszkania.
- b. Otwieram szeroko okno i czekam aż wyleci na zewnątrz.
- c. Otwieram szeroko okno, gaszę światło, wychodzę z pokoju i czekam aż wyleci na zewnątrz.

6. Znalazłaś/eś małego zająca w szczerym polu. Nie widzisz jego rodziców. Najlepiej będzie, gdy...

- a. Poszukasz jego rodziców
- b. Nie będziesz go dotykać, pozostawisz go w tym samym miejscu.
- c. Zabierzesz do domu.

7. Podchodzi do Ciebie rodzina dzików.

- a. Oddajesz im kanapkę, gdyż młode warchlaki są na pewno głodne.
- b. Biegniesz w przeciwnym kierunku.
- c. Stoisz w miejscu, nie wykonując gwałtownych ruchów, czekasz aż przejdą dalej.

8. Jak nazywa się żółw, który jest wypuszczany z hodowli do natury?

- a. Żółw wodny.
- b. Żółw czerwonolicy.
- c. Żółw amerykański.

9. Które z poniższych zwierząt zjadają owady podczas lotu?

- a. Karlik większy i gacek brunatny.
- b. Kumak nizinny i traszka zwyczajna.
- c. Jeż.

10. Znalazłaś/eś miejsce na drodze gdzie, co roku ginie do 300 ropuch. Co proponujesz?

Spis treści

Ptaki

Pozostawione pisklę?	3
Ranne ptaki	3
Znalezione gniazda	3
Przymarznęte ptaki	4
Dokarmianie ptaków wodnych	4
Dokarmianie ptaków wróblowatych	5
Ogród przyjazny ptakom	5
Zderzenia z szybą	5
Polujące koty	5
Budki lęgowe dla ptaków	6
Obrączkowanie	6

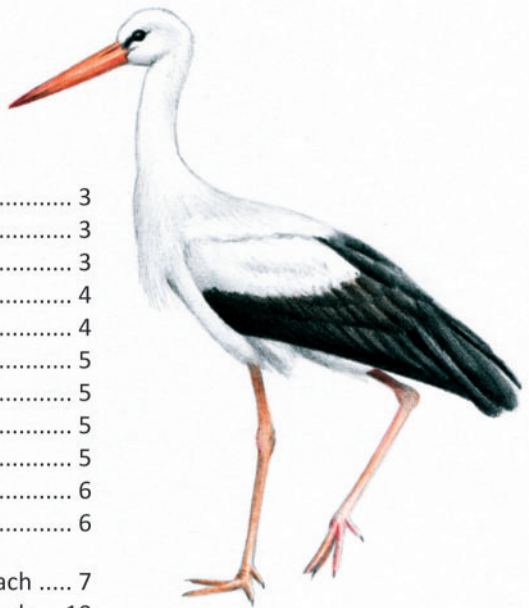
Ptaki występujące w mieście i na jego obrzeżach	7
Ssaki występujące w mieście i na jego obrzeżach	10

Ssaki

Pozostawione młode zwierzęta	11
Ranne ssaki	11
Nietoperz w mieszkaniu	12
Budki rozrodcze dla nietoperzy	13
Znaleziony jeż	13
Dokarmianie dużych ssaków	13

Płazy i gady

Akcje przenoszenia płazów	14
Żółw czerwonolicy zagrożeniem?	15
Quiz	16

Prawidłowe odpowiedzi do Quizu

1	2	3	4	5	6	7	8	9
a	c	a	b	c	b	c	b	a

10. Zorganizowanie akcji przenoszenia płazów z zastosowaniem płotka, we współpracy z nauczycielem lub lokalną organizacją przyrodniczą.

Jeżeli znajdziesz:

- młodego ptaka, który nie fruwa – nie zabieraj go do domu, umieść w bezpiecznym miejscu i szybko się oddal,
- leżącego na ziemi jerzyka – podnieś go i wypuść ok. metr nad ziemią, z otwartej dłoni,
- młode sarny lub zające – nie dotykaj ich i szybko oddal się od tego miejsca,
- nietoperza, który wleci do mieszkania – nie hałasuj i nie próbuj go wygonić, tylko zachowaj ciszę, wyłącz światło, szeroko otwórz okno i pozwól, aby sam wyleciał.

Jeżeli zamierzasz:

- przyciąć żywopłot – sprawdź najpierw, czy nie ma w nim gniazd ptasich, wstrzymaj się do czasu, aż młode opuszczą gniazdo,
- palić resztki roślin i liście – sprawdź najpierw, czy w kopcu nie ukrywają się zwierzęta.

Jeżeli stwierdzisz, że remontowany budynek jest zasiedlony przez ptaki lub nietoperze, niezwłocznie poinformuj o tym kierownika robót budowlanych, Straż Miejską i Bydgoskie Centrum Zarządzania Kryzysowego.

Zawieś dzwoneczek na szyi kota, którego wypuszczasz na dwór.

Nigdy nie dotykaj dzikich ssaków gołą ręką.

Pamiętaj, że także Ty możesz chronić przyrodę i jesteś odpowiedzialny za swoje czyny.